

У спеціалізовану вчену раду
ДФ 35.052.036
Національного університету
«Львівська політехніка»

79013, м. Львів,
вул. С. Бандери, 12

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук, професора

Цуркан-Сайфуліної Юлії Василівни на дисертацію

**Пивовар Майї Сергіївни «Правові засади взаємодії державної влади та
опозиції в період демократичної трансформації: перспективи
законотворення», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Ознайомлення з текстом поданої на захист дисертації Пивовар Майї Сергіївни «Правові засади взаємодії державної влади та опозиції в період демократичної трансформації: перспективи законотворення», а також опубліковані за текстом роботи праці дозволяють висловити наступні міркування щодо наукового рівня даної роботи.

Українська держава переживає черговий, непростий етап свого становлення та розвитку. Незважаючи на гібридну війну з боку Російської федерації, анексії Криму та окупації окремих районів Донецької та Луганської областей Україна залишається вірна своєму демократичному розвитку та незворотності курсу на членство у ЄС та НАТО. Одним із маркерів, орієнтирів та стандартів, які вказують на правильність такого курсу є наявність сильної, інституціоналізованої опозиції до існуючої державної влади.

Дисертаційна робота М.С. Пивовар є актуальною з огляду на те, що в ній проведено аналіз як існуючих так і потенційно можливих механізмів взаємодії влади та опозиції, які можуть, у майбутньому, стати запобіжниками виникнення

кризових ситуацій та внутрішньополітичних конфліктів з важкими для Української держави наслідками.

Зважаючи на такі обставини, наукові пошуки молодих науковців у цій царині необхідно підтримувати, адже їх результати є суттєвим та ціннісним внеском у розбудову сильної, демократичної Української держави.

Актуальність роботи підтверджується і фактичним станом взаємовідносин між державною владою та опозицією, за якою представники опозиційних партій, громадських об'єднань та рухів зазнають систематичного тиску та несправедливих дій з боку представників органів державної влади.

Уваги заслуговує чітка структура роботи, яка сприяла тому, що дисертантка системно і повно проаналізувала правові засади взаємодії державної влади та опозиції в період демократичної трансформації і на цій основі запропонувала основні положення перспектив їх конституційного та законодавчого врегулювання.

Тема дисертаційного дослідження має високий ступінь актуальності з точки зору науки та практики, що підтверджується низкою отриманих висновків, що мають важливе теоретичне і практичне значення.

Метою дисертаційної роботи є комплексне теоретичне дослідження правових засад взаємодії державної влади й опозиції в умовах демократичної трансформації та обґрунтування необхідності вдосконалення такої взаємодії шляхом конституційного й законодавчого врегулювання.

Чітко поставлена мета допомогла сформулювати завдання дослідження, які логічно впливають одне з одного, а їх вирішення допомагає розкрити тему дисертаційної роботи.

Своєю чергою правильне виділення об'єкта та предмета дослідження, застосування різноманітних методів дослідження надали можливість дисертантці отримати результати, що характеризуються достовірністю та системністю.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Перший розділ стосується теоретико-методологічних основ дослідження правових засад взаємодії державної влади та опозиції. Дисертантка проводить системний аналіз наукових праць вчених різних галузей знань, що торкалися проблематики статусу опозиції та наводить детальну аргументацію використання низки наукових методів дослідження. Поряд з тим, у першому розділі роботи авторка визначає сутність, функції та дає визначення опозиції з позицій широкого та вузького підходу. Також дисертантка наводить авторську класифікацію правових засад та форм взаємодії державної влади та опозиції.

Другий розділ роботи присвячений питанням реалізації правових засад взаємодії державної влади та опозиції в період демократичної трансформації. Авторкою ретельно розглянуто принципи та правові і політико-правові механізми взаємодії державної влади та опозиції.

Найцікавішим, з огляду на розглянуті питання, є третій розділ роботи в якому пропонують шляхи реформування механізмів взаємодії державної влади та опозиції в період демократичної трансформації. Дисертантка, на основі зарубіжного досвіду опозиційної діяльності, визначає проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання взаємодії державної влади та опозиції.

Висновки і пропозиції подані авторкою є науково обґрунтованими та аргументовано переконливими. Дисертанткою опрацьовано велику кількість українських та зарубіжних літературних джерел, положення конституції європейських держав, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, практику Конституційного Суду України. Загалом список використаних джерел складає 241 найменування.

У проведеному дисертаційному дослідженні авторка поставила до вирішення завдання, які раніше на науковому рівні не розв'язувалися, що дозволило їй отримати цікаві наукові результати та запропонувати ряд

пропозицій та змін в частині реалізації правових засад взаємодії державної влади та опозиції.

У дисертаційному дослідженні проаналізовано сутність, зміст та основні форми правових засад взаємодії державної влади та опозиції. На підставі дослідження сформульовано цілий ряд висновків та рекомендацій теоретичного і практичного характеру.

На підставі системного аналізу механізмів взаємодії державної влади та опозиції, сформульовано пропозиції щодо основних напрямків їх реформування й удосконалення, а саме необхідності: 1) доповнення статті 83 Конституції України частиною 11 такого змісту: «Депутатські фракції та народні депутати України, які не увійшли до складу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, мають право на об'єднання в парламентську опозицію. Повноваження, засади формування, організації діяльності та припинення діяльності парламентської опозиції встановлюються Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України та визначаються законом»; 2) доповнення Конституції України пунктом 21 частини 1 статті 92 положенням про те, що виключно законом України визначається статус парламентської опозиції в Україні; 3) зміни до статті 90 Конституції України в частині доповнення серед іншого й можливістю Президента України достроково припинити повноваження Верховної Ради України, в разі якщо більше як 150 народних депутатів України складають свої повноваження, і в частині вдосконалення процедури проведення Президентом України консультацій із Головою Верховної Ради України, його заступниками та головами депутатських фракцій у Верховній Раді України з питання розпуску парламенту; 4) зміни до статті 93 Конституції України в частині наділення лідера опозиції, на рівні з Президентом України, правом визнання законопроекту невідкладним, що матиме наслідком його розгляд Верховною Радою України позачергово; 5) зміни до статті 87 Конституції України в частині наділення правом вносити пропозицію про розгляд питання про відповідальність Кабінету Міністрів

України, поряд із Президентом України, не менше як однієї п'ятої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України або депутатської фракції (групи), яка офіційно перебуває в опозиції; 6) доповнення статті 87 Конституції України нормою про те, що Верховна Рада України за пропозицією не менш як однієї п'ятої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України або депутатської фракції (групи), яка офіційно перебуває в опозиції, може розглянути питання про відповідальність будь-якого міністра Кабінету Міністрів України, крім міністра оборони України й міністра закордонних справ України; 7) зміни до статті 154 Конституції України в частині зменшення кількості народних депутатів України, які мають право ініціювати законопроект про внесення змін до Конституції України, до не менш як однієї п'ятої від конституційного складу Верховної Ради України.

Велике значення для подальших наукових досліджень має низка таких висновків і пропозицій, як:

- положення про те, що ефективна взаємодія державної влади та опозиції в перехідний час становлення держави є одним із ключових запобіжників можливої узурпації влади;

- визначення опозиції згідно широкого підходу як сукупності парламентських, позапарламентських об'єднань, громадян України та інших категорій осіб, які не поділяють офіційний внутрішньополітичний та/чи зовнішньополітичний курс, який провадять органи державної влади;

- визначення парламентської опозиції, відповідно до вузького підходу, як сукупності депутатських фракцій та народних депутатів України, які не увійшли до складу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, офіційно заявили про свою опозиційність та виявили бажання об'єднатися задля спільної роботи щодо критики діяльності Кабінету Міністрів України й контролю за ним;

- визначення функції опозиції як основних напрямків, сфери діяльності суб'єктів опозиційної діяльності щодо їх впливу на суспільні відносини та відносини з органами державної влади;

- виділення двох основних напрямків реалізації засад взаємодії державної влади й опозиції у виді правових та політико-правових механізмів такої реалізації;

- обґрунтування необхідності поєднання характеристик різних моделей опозиційної діяльності, зважаючи на національні, політичні, історичні, економічні, геополітичні, культурні та соціальні чинники;

- аргументація доцільності прийняття Закону України «Про опозицію та опозиційну діяльність», у якому повинні бути відображені засади діяльності парламентської опозиції, порядок її створення і припинення діяльності, повноваження у Верховній Раді України й у відносинах з іншими органами публічної влади, основні форми, методи й гарантії діяльності, фінансове забезпечення й відповідальність за порушення законодавства.

Вище зазначене свідчить про те, що дисертаційна робота М.С. Пивовар має наукову новизну, яка полягає у дослідженні правових засад взаємодії державної влади та опозиції в період демократичної трансформації, за результатами якої запропоновані практичні рекомендації щодо вдосконалення конституційного та законодавчого врегулювання даної проблематики.

Практичне значення одержаних результатів дослідження обґрунтовується можливістю їх застосування:

у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження правових засад взаємодії державної влади й опозиції;

у правотворчій діяльності – під час підготовки законопроекту «Про опозицію та опозиційну діяльність» та вдосконалення чинних положень Конституції та законів України, які регулюють правові механізми взаємодії державної влади й опозиції;

у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності практичної роботи органів та посадових осіб державної влади у процесі взаємодії з суб'єктами опозиційної діяльності;

у навчальному процесі – під час підготовки відповідних розділів підручників (посібників) із конституційного права України, конституційного права зарубіжних держав, конституційно-процесуального права, у викладанні навчальних курсів, в індивідуальній науковій роботі студентів;

у правовиховній роботі – для формування правової культури громадян України щодо розуміння механізмів взаємодії державної влади й опозиції.

Разом з тим у дисертаційній роботі присутні ряд положень та висновків, які є неоднозначними для сприйняття, суперечливі за змістом та потребують додаткового пояснення та аргументації.

1. Дисертанткою у одному із підрозділів роботи справедливо зазначено, що «у більшості держав відсутнє законодавче регулювання статусу опозиції й опозиційної діяльності на рівні спеціально прийнятого закону». Разом з тим, авторка пропонує цілий ряд змін до Конституції України та прийняття спеціального закону «Про опозицію та опозиційну діяльність» не наводячи при цьому, на нашу думку, переконливих аргументів доцільності таких змін та прийняття відповідного законодавчого акту.

2. Широкий та вузький підхід до визначення опозиції дозволив дисертантці провести аналіз правових та політико-правових механізмів взаємодії державної влади та опозиції. Авторкою доволі ґрунтовно досліджені основні механізми взаємодії державної влади та опозиції у новітній історії Української держави. Разом з тим, підтримуючи позиції дисертантки про необхідність законодавчого врегулювання як статусу опозиції так і механізмів її взаємодії з органами державної влади переконані, що основний акцент потрібно робити на гарантіях опозиційної діяльності.

Дисертантка у своєму дослідженні наводить приклади таких гарантій та необхідності їх закріплення на конституційному та законодавчому рівні. На захисті хотілося би почути повний перелік необхідних та достатніх

гарантій для опозиції, що дозволить останній взаємодіяти на паритетних засадах з органами державної влади.

3. Вважаємо, що у питаннях взаємодії державної влади та опозиції авторці варто було звернути увагу і на проблеми роз'єднаності опозиційних сил, не координованості їхньої діяльності як у парламенті так і поза його межами, що дозволяє державній владі взаємодіяти лише з тією частиною опозиції, яка є максимально до неї лояльною.

4. У третьому розділі роботи дисертантка зазначає, що «у питанні контролю за діяльністю уряду необхідно внести зміни до статті 87 Конституції України, надавши право вносити пропозицію про розгляд питання про відповідальність Кабінету Міністрів України, поряд із Президентом України, не менше як одній п'ятій народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України або депутатській фракції (групі), яка офіційно перебуває в опозиції».

Вважаємо, що зазначені зміни до Конституції України, переслідуючи мету посилення функції парламентського контролю з одного боку, з іншого боку можуть на практиці призвести до виникнення серйозних урядових криз і як наслідок частих змін складів Кабінету Міністрів України, що негативно позначатиметься на політичній стабільності та економічному зростанню держави.

Поряд з тим, висловлені зауваження не впливають на загальний високий рівень роботи, підтверджують складність і суперечність досліджуваної проблематики та можуть бути підставою для наукової дискусії в рамках публічного захисту дисертації.

Дисертація відповідає галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», основні її тези та положення відображені у 5 наукових статтях, з яких 4 опубліковано у виданнях, які визнано науковими фаховими з юридичних наук, та одну – в іноземному виданні, а також у 6 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оформлення дисертації не викликає зауважень.

Дисертаційна робота **Пивовар Майї Сергіївни «Правові засади взаємодії державної влади та опозиції в період демократичної трансформації: перспективи законотворення»** є самостійною завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язує конкретне наукове завдання, яке полягає у комплексному теоретичному дослідженні правових засад взаємодії державної влади й опозиції в умовах демократичної трансформації та доводить необхідність вдосконалення такої взаємодії шляхом конституційного й законодавчого врегулювання.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її авторка – **Пивовар Майя Сергіївна** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри теорії
та історії держави і права
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор

Ю.В. Цуркан-Сайфуліна